

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT DHE SPORTIT

**KURRIKULA PËR SHKOLLAT ME DREJTIM
TË ORIENTUAR ARTISTIK**

ARSIMI I MESËM I LARTË

DEGA: ART FIGURATIV

LËNDA: GJEOGRAFI

KLASA: X

Tiranë, 2016

PËRMBAJTJA

1. FUSHA “SHOQËRIA DHE MJEDISI”
 - 1.1. HYRJE NË PROGRAMIN E GJEOGRAFISË
 - 2.1. QËLLIMET E PROGRAMIT TË GJEOGRAFISË
 - 2.2.LIDHJA E KOMPETENCAVE KYÇE ME KOMPETENCAT E FUSHËS /LËNDËS
 - 2.3.LIDHJA E LËNDËS SË GJEOGRAFISË ME TEMAT NDËRKURRIKULARE
 - 2.4.LIDHJET E LËNDËS SË GJEOGRAFISË BRENDË FUSHËS DHE ME FUSHAT E TJERA TË TË NXËNIT
 - 2.5.KOMPETENCAT E LËNDËS DHE TEMATIKAT E SAJ
 - 2.6.KOHA MËSIMORE PËR TEMATIKË PËR SECILËN KLASË
3. REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE PËR SHKALLËN E PESTË
4. UDHËZIME METODOLOGJIKE
5. UDHËZIME PËR VLERËSIMIN
6. MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE

1. FUSHA “SHOQËRIA DHE MJEDISI”

Arsimi parauniversitar krijon kushte dhe mundësi që nxënësi të ndërtojë dhe të zhvillojë njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera që kërkon shoqëria demokratike; të zhvillohet në mënyrë të pavarur e të gjithanshme; të kontribuojë në ndërtimin dhe mirëqenien vetjake dhe të shoqërisë; të përballë në mënyrë të suksesshme me sfidat e jetës.

Në arsimin parauniversitar, nxënësi:

- kultivon identitetin vetjak, kombëtar dhe përkatësinë kulturore;
- përvetëson vlera të përgjithshme kulturore dhe qytetare;
- zhvillohet në aspektet intelektuale, etike, fizike, sociale dhe estetike;
- zhvillon përgjegjësi ndaj vetes, të tjerëve, shoqërisë dhe mjedisit;
- aftësohet për jetë dhe për punë, në kontekste të ndryshme shoqërore e kulturore;
- aftësohet për të nxënë gjatë gjithë jetës;
- zhvillon shpirtin e sipërmarrjes;
- përdor teknologjitë e reja.

Fusha “Shoqëria dhe mjedisi” i krijon nxënësit mundësitë të zhvillojë kompetencat e nevojshme për të përmbushur rolin e tij si anëtar i një shoqërie shumë kulturore dhe demokratike në një botë gjithnjë e më të ndërvarur. Kompleksiteti i botës shoqërore sot përritet për shkak se shoqëritë janë në një proces të vazhdueshëm ndryshimi dhe lidhjesh globale, shoqëruar me rritje të lartë të

lëvizshmërisë së popullsisë, shumëfishim të kontakteve midis kulturave të ndryshme, qarkullim të shpejtë të informacionit dhe rritje të globalizimit të ekonomisë. Lëndët që përbëjnë fushën “Shoqëria dhe mjedisi” zhvillojnë te nxënësi të menduarin kritik e krijues, pasurojnë kulturën e tyre dhe i përgatisin të luajnë një rol aktiv në një shoqëri demokratike. Ato nxitin zhvillimin intelektual të nxënësit duke i dhënë mekanizmat konceptualë dhe metodologjikë, të cilët nxënësi mund t’i përdorë në situata të ndryshme.

Në shkallën e pestë (klasat X-XI), fusha “Shoqëria dhe mjedisi” integron njohuri, zhvillon shkathtësi, edukon qëndrime dhe vlera nëpërmjet lëndëve gjeografi, histori, qytetari. Secila prej tyre e trajton botën dhe shoqërinë nga këndvështrime të ndryshme. Përmes kësaj fushe nxënësi zhvillon:

- Konceptin e tij hapësinor për botën, për kompleksitetin dhe ndërvarësinë e vendeve dhe rajoneve në botë. Nxënësi aftësohet të vlerësojë pasojat e ndërveprimit të shoqërisë me mjedisin, për të ndërmarrë veprime që mbështesin zhvillimin e qëndrueshëm.
- Bazat e qytetarisë duke siguruar kuptimin e ligjshmërisë, të proceseve ekonomike, shoqërore, kulturore dhe të çështjeve që lidhen me to.
- Konceptin e kohës, të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në këndvështrimin e marrëdhënieve historike dhe zbaton këtë kuptim në analizën e pasojave të veprimeve individuale dhe kolektive në shoqëri, në të kaluarën dhe sot.

Përvojat mësimore të kësaj fushe të nxëni në këtë shkallë i shërbejnë përmbushjes së kompetencave kyçe, me fokus të veçantë kultivimin e identitetit personal, shoqëror, kombëtar e kulturor.

1.1. HYRJE NË PROGRAMIN E GJEOGRAFISË

Gjeografia është shkenca e vendit, hapësirës dhe mjedisit. Ajo është një mënyrë e strukturuar e zbulimit, analizës dhe shpjegimit të dukurive dhe karakteristikave të Tokës, banorëve të saj dhe marrëdhënieve të ndërsjella midis tyre. Mësimi i gjeografisë i ofron nxënësit mundësi të kuptojë veçoritë natyrore dhe shoqërore të mjedisit gjeografik; diversitetin e vendeve dhe rajoneve në botë, të njerëzve dhe kulturave; ndërvarësinë dhe ndërveprimin si dhe marrëdhëniet e njeriut me mjedisin në nivel lokal, kombëtar, rajonal dhe botëror.

Ndryshimet e shumta që po përjeton shoqëria e sotme kanë modifikuar marrëdhënien tonë me mjedisin. Shumëllojshmëria e informacionit dhe shpërndarja e tij marramendëse, shtimi i shkëmbimeve të llojeve të ndryshme, globalizimi i ekonomisë dhe lëvizjet e popullsisë, i bëjnë largësitë më të vogla dhe ndikojnë mënyrën sipas së cilës ne shohim botën. Në këtë kuptim, lënda e gjeografisë ka një rëndësi të veçantë për përgatitjen e nxënësit për të jetuar dhe për t'u integruar në shoqëri, për kultivimin e identitetit personal, shoqëror, kombëtar dhe edukimin për të jetuar së bashku për një zhvillim sa më të qëndrueshëm.

Programi i gjeografisë ndihmon në zhvillimin e kompetencave kyçe në funksion të të nxënit gjatë gjithë jetës. Zhvillimi i kompetencave është pikënisja dhe parimi bazë organizativ i këtij programi. Përmbajtja lëndore konceptohet si mjet për realizimin e tyre nëpërmjet zhvillimit të situatave të të nxënit.

Nxënësi përvetëson mjetet dhe “gjuhën” gjeografike teksa hulumton marrëdhënien e njeriut me vendet dhe mjedisin, njëkohësisht zbulon rolin që duhet të përmbushë për zhvillimin e qëndrueshëm. Ai mëson t'u përgjigjet problemeve gjeografike duke përdorur prezantimet hapësinore që ka përdorur më parë, të cilat tashmë i modifikon dhe i zhvillon.

Vëzhgimet dhe puna në terren, puna me hartën, interpretimi i shpërndarjes hapësinore të veçorive natyrore dhe shoqërore në Tokë dhe ndërvarësitë midis tyre, zhvillojnë shkathhtësitë themelore gjeografike në këtë nivel shkollimi.

Programi lëndor i shërben:

-) **Nxënësit**, për zhvillimin e kompetencave kyçe të të nxënit gjatë gjithë jetës, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohet në shoqëri.
-) **Mësuesit**, për planifikimin, realizimin dhe vlerësimin e veprimtarive mësimore dhe arritjeve të nxënësve në klasë dhe jashtë saj.
-) **Prindit**, për njohjen e rezultateve të pritshme të fëmijëve dhe kritereve të vlerësimit.
-) **Hartuesit të teksteve mësimore** dhe të materialeve ndihmëse për mësuesit dhe nxënësit.

Zbatimi i programit bëhet duke respektuar parimet e barazisë gjinore, etnike, kulturore, racore dhe fetare.

2. KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT

Programi i gjeografisë për shkallën e pestë (klasat X-XI) të kurrikulës është konceptuar dhe hartuar në funksion të qasjes kurrikulare me bazë kompetencat.

-) Ky program krijon kushtet për zhvillimin e *kompetencave kyçe* dhe *kompetencave të lëndës* që lidhen me to. Kompetencat e lëndës lidhen me kompetencat kyçe nëpërmjet rezultateve të të nxënit të secilës prej tyre. Lidhja mes rezultateve të të nxënit të kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe siguron zhvillimin e ndërsjellë të tyre dhe mundëson integrimin lëndor.
-) Kompetencat zhvillohen përmes *tematikave të përbashkëta të fushës* dhe në program zërthehen në njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera. Tematikat e përbashkëta të fushës janë elemente të rëndësishme të programit të gjeografisë sipas të cilave strukturohet përmbajtja lëndore dhe integrimi konceptual brenda fushës, në funksion të zhvillimit të kompetencave. Programi i gjeografisë për shkallën V të kurrikulës është i strukturuar rreth dy tematikave të mëdha: “Proceset natyrore dhe shoqërore” dhe “Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve dhe mjediseve”. Për secilën prej tyre përcaktohen rezultatet e pritshme të shprehur në terma njohurish, shkathtësish dhe qëndrimesh. Rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe nuk përmbushen jashtë tematikave. Ato janë marrë në konsideratë në të gjithë procesin e hartimit të rezultateve të të nxënit për tematikë duke qenë pjesë integrale e tyre.
-) Strukturimi dhe organizimi i programit për *shkallë kurrikulesynon* ta bëjë këtë program më fleksibël, duke i ndihmuar dhe u lënë dorë më të lirë mësuesve për ta zbatuar atë në mënyrë krijuese, si dhe të respektojnë ritmet individuale të nxënësve drejt zotërimit të kompetencave të detajuara në çdo shkallë të kurrikulës.
-) Strukturimi i programit mbi rezultatet e të nxënit për kompetencë ndihmon në planifikimin dhe zhvillimin e *situatave të të nxënit* dhe lehtëson vlerësimin e nxënësit për kompetencat kyçe. Situatat e të nxënit janë situata që lidhen me kontekstin e të

nxënit. Ato mund të jenë situata në mjedise të mbyllura ose të hapura të nxëni, brenda shkollës ose jashtë saj. Roli i mësuesit në mësimdhënien përmes situatave është ai i udhëheqësit e i lehtësuesit gjatë nxënies aktive të nxënësit.

-) Konceptimi i kurrikulës me bazë kompetencat krijon mundësitë dhe kërkon zbatimin e integruar të saj. Programi i gjeografisë krijon mundësi *integrimi brenda fushës dhe me fushat e tjera*, si shkencat e natyrës, matematikën, gjuhët dhe komunikimin, etj. Në shumë aspekte, programi i gjeografisë përqendrohet në zhvillimin e temave të mëdha ndërkurrikulare. Ato shërbejnë si çështje kyçe për zhvillimin e kompetencave, integrojnë fushat e të nxënit dhe synojnë të ndihmojnë nxënësin të lidhë shkollimin e tij me jetën e përditshme.
-) Programi sugjeron *metoda, teknika, strategji të mësimdhënies e të nxënies* që nxisin interesin, gjithëpërfshirjen, ndërveprimin dhe punën kërkimore të nxënësve. Përzgjedhja dhe përdorimi i tyre nga mësuesit bëhet në funksion të zhvillimit të kompetencave të nxënësve, duke respektuar stilet e ndryshme të të nxënit të tyre.
-) *Vlerësimi* si pjesë integrale e procesit të të nxënit mat shkallën në të cilën kompetencat janë arritur nga nxënësit. Vlerësimi merr shumë forma, të cilat i parashikon dhe mundëson struktura dhe konceptimi i programit.

2.1. QËLLIMET E PROGRAMIT TË GJEOGRAFISË

Programi i gjeografisë për shkallën e 5-të synon që nxënësi:

- të zhvillojë dijet për dukuritë gjeografike, fizike dhe humane, në shkallë të ndryshme, mbi bazën e ballafaqimit të vazhdueshëm të të menduarit kritik e krijues;
- të zhvillojë kuptimin për ligjet e përgjithshme të gjeosistemit dhe të veprojë në përputhje me to për zgjidhjen e problemeve gjeografike të jetës së përditshme;
- të zhvillojë interesin dhe respektin për vendin ku jeton, për vende të tjera, për njerëzit dhe mënyrën si ata ndërveprojnë me njëri-tjetrin dhe mjedisin ku jetojnë ;
- të kuptojë mundësitë dhe sfidat e ndërvarësisë globale ;
- të zhvillojë shkathtësitë për të qenë përdorues kritik dhe krijues i metodave të kërkimit gjeografik;
- të edukohet si qytetar i informuar, i përgjegjshëm dhe aktiv, i cili mund të kontribuojë për zhvillimin e një bote të qëndrueshme.

2.2. LIDHJA E KOMPETENCAVE KYÇE ME KOMPETENCAT E FUSHËS /LËNDËS

Ndërtimi dhe zbatimi i kompetencave kyçe nga nxënësi gjatë procesit të mësimdhënies dhe nxënies, kërkon që mësuesi të mbajë parasysh lidhjen e kompetencave kyçe me kompetencat e lëndës për secilën shkallë. Për të realizuar në praktikë këtë lidhje, mësuesi duhet të përzgjedhë situatat, veprimtaritë, metodat dhe mjetet e përshtatshme të procesit të të nxënit. Kompetenca përcaktohet si ndërthurje e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve që një nxënës duhet të fitojë dhe përdorë gjatë procesit të nxënies.

Kompetenca qytetare

Programi i gjeografisë, si pjesë e fushës “Shoqëria dhe mjedisi”, krijon kushte në mënyrë të veçantë për ndërtimin dhe demonstrimin nga nxënësi të kompetencës qytetare. Përmes kërkimit gjeografik për çështje të tilla, si ndërvarësia, shfrytëzimi i burimeve natyrore, qëndrueshmëria mjedisore në nivel lokal e global etj., nxënësi nxitet të mendojë në mënyrë kritike dhe të marrë vendime që ndihmojnë në zhvillimin e tij si individ.

Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit

Programi i gjeografisë krijon mundësi për zhvillimin e shkathtësive komunikuese. Nxënësi përdor materiale të printuara, vizuale dhe digjitale për të eksploruar dukuritë, proceset gjeografike, vendet dhe rajonet. Ai mëson si të vlerësojë këto burime dhe të kuptojë se si gjuha mund të përdoret për të manipuluar të nxënit. Përmes diskutimeve, debateve apo prezantimeve të punimeve e detyrave që ndërmerr, nxënësi zhvillon shkathtësi të të shprehurit, zhvillon dhe përdor në mënyrë progresive fjalorin gjeografik për të komunikuar idetë në mjedise të ndryshme.

Kompetenca e të menduarit

Nxënësi zhvillon të menduarin kritik dhe krijues gjatë vlerësimit të të dhënave dhe përdorimit të tyre, teston shpjegimet dhe analizon argumentet. Ai zhvillon shkathtësi për marrjen e vendimeve dhe strategji që e ndihmojnë të mendojë në mënyrë analitike dhe logjike. Programi mundëson që nxënësi të kuptojë vlerën dhe procesin e drejtimit të pyetjeve, të jetë krijues e të zhvillojë imagjinatën përmes veprimtarive në klasë dhe vëzhgimeve në terren.

Programi i gjeografisë mundëson zbatimin e shkathtësive matematikore për kryerjen e analizave statistikore, ndërtimin e grafikëve, tabelave, llogaritjen dhe interpretimin e të dhënave. Në punën me hartën, nxënësit punojnë me koncepte numerike, të tilla si: shkalla, largësia, koordinatat, projeksionet.

Kompetenca e të nxënit

Në procesin e kërkimit gjeografik nxënësi zhvillon kompetencën e të nxënit. Programi mundëson që nxënësi të shfrytëzojë në mënyrë efektive përvojat paraprake për zgjidhjen e situatave të ndryshme dhe realizimin e veprimtarive; të parashtrojë pyetje për çështjetë ndryshme dhe të organizojë mendimet për të gjetur përgjigje për një situatë/problem të caktuar gjeografik. Nxënësi aftësohet të paraqesë/skicojë idetë të ripërcuruar në mënyrë zhvillimit të veprimtarive duke e argumentuar paratë të tjerë. Për këtë, shfrytëzon në mënyrë të pavarur udhëzimet e dhëna në ndonjë burim informacioni, vlerëson vetë performancën dhe rezultatin e arritur, duke iu referuar qëllimeve fillestare.

Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin

Nxënësit vlerësojnë rëndësinë e punës individuale dhe në grup për zhvillimin e komunitetit nëpërmjet shembujve konkretë ngajta përditshme, zgjidhin çështje të ndryshme që lidhen me mjedisin gjeografik, analizojnë elementë të situatës, kompleksitetin e saj, vlerësojnë rëndësinë dhe efektivitetin e zgjidhjeve të propozuara nga njëri-tjetri.

Kompetenca personale

Programi i gjeografisë nxit të nxënit bazuar në kërkim, duke zhvilluar aftësinë e nxënësve për të menaxhuar veten. Nxënësit kuptojnë rolin e tyre në procesin e të nxënit dhe në kryerjen e hetimeve, aftësohen të jenë të pavarur në zbatimin e njohurive, shkathtësive dhe në marrjen e vendimeve. Përmes punës në bashkëpunim në klasë dhe në terren, nxënësit zhvillojnë aftësitë ndërpersonale dhe mësojnë të vlerësojnë perspektivat e ndryshme të anëtarëve të tjerë të grupit.

Kompetenca digjitale

Nxënësi zhvillon kompetencën digjitale përmes përdorimit të TIK-ut në mënyrë efektive dhe të përshtatshme kur heton, krijon, komunikon idetë dhe informacionin për proceset e dukuritë gjeografike, për vendin e tij, vendet e tjera në botë dhe marrëdhënien e njeriut me mjedisin.

Diagrama 1: Rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe që realizohen nëpërmjet lëndës së gjeografisë në shkallën e pestë

SHKALLA V

Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit (*Nxënësi komunikon në mënyrë efektive*)

Nxënësi:

- shprehet përmes një forme të komunikimit, për një temë të caktuar në një material gjeografik (prezantim) prej 200 fjalësh dhe veçon çështjet kryesore të ngritura në material (prezantim);
- përdor drejt strukturën dhe rregullat standarde të drejtshkrimit të gjuhës amtare në kontekste dhe forma të ndryshme të shkrimit, si: ese, e-mail (postë elektronike), letër formale dhe joformale etj. ;

- prezanton një projekt, të hartuar individualisht dhe në grup, për një temë të caktuar gjeografike duke përdorur në mënyrë efektive teknologjinë informative dhe teknologji të tjera.

Kompetenca e të menduarit (*Nxënësi mendon në mënyrë krijuese*)

Nxënësi:

- prezanton, në forma të ndryshme të të shprehurit, mënyrën e grumbullimit, të zgjedhjes dhe të klasifikimit të informatave për një temë të caktuar, ofron argumente për zhvillimet aktuale lidhur me temën përkatëse;
- krahason të paktën tri burime të ndryshme të informimit për trajtimin e temës, argumenton saktësinë, rrethanat, gjen ngjashmëritë dhe dallimet, duke u bazuar në kriteret e përcaktuara më parë, i prezanton gjetjet kryesore para të tjerëve në forma të ndryshme shprehëse, duke përdorur teknologjinë informative;
- harton një detyrë me tekst, apo krijon një situatë logjike nga jeta e përditshme, e cila përmban një mesazh që kërkon zgjidhje duke u bazuar në njohuritë paraprake, prezanton mënyrën/procedurën e zgjidhjes së problemit para të tjerëve.
- krijon një situatë për marrjen e një vendimi për jetën e vet ose zgjidhjen e një problemi me interes shoqëror, lidh vendimin me pasojat në mënyrë të përgjegjshme, e prezanton gjatë një debati me moshatarë në një kohëzgjatje të caktuar, duke u bazuar në këtë përvojë, merr vendime dhe iniciativa të dobishme për vete, për shkollën dhe më gjerë.

Kompetenca e të nxënit (*Nxënësi mëson për të nxënë*)

Nxënësi:

- shfrytëzon në mënyrë efektive përvojat paraprake gjatë zgjidhjes së situatave të ndryshme në jetën e përditshme apo gjatë

kryerjes së ndonjë detyre ose veprimtarie në lëndën e gjeografisë, diskuton dhe ndan përvojat me të tjerët për mënyrat më praktike të shfrytëzimit të përvojave paraprake në arritjen e dijeve të reja;

- parashtron pyetje dhe shfaq mendime të strukturuar për zgjidhjen e një problemi apo detyre të një teme të caktuar, bën përmbledhjen e së paku dy veprimeve të përdorura të cilat përcaktojnë drejtimin e mëtejshëm të të nxëniet për temën apo problemin e caktuar;
- zgjidh një problem të caktuar mësimor ose një situatë nga jeta e përditshme;
- në bazë të një planifikimi të dhënë dhe në bazë të rezultatit të fituar vërteton saktësinë e planifikimit dhe tregon me shembuj se si do të zbatojë strategjinë e ndjekur edhe në situata dhe kontekste të tjera gjatë të nxëniet;
- përgatit me sukses një përmbledhje të dosjes personale (portofolit), me jo më pak se 900 fjalë, me qëllim të vetëvlerësimit të përparimit të vet në një fushë mësimore të caktuar, veçon në fund të përmbledhjes disa çështje që vërtetojnë përparimin e vet dhe disa nevoja të domosdoshme për përmirësimin e avancimit të mëtejshëm;
- shfrytëzon, në mënyrë të pavarur, udhëzimet e dhëna në ndonjë burim informacioni për të kryer një veprim, aktivitet, detyrë ose për të zgjidhur një problem që kërkohet prej tij, vlerëson vetë performancën dhe rezultatin e arritur, duke iu referuar qëllimeve fillestare (p.sh., burime të informacionit në libër, revistë, enciklopedi, internet, hartë, grafik, skicë etj).

Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin *(Nxënësi kontribuon në mënyrë produktive)*

Nxënësi:

- përgatit, prezanton, drejton dhe merr pjesë në një fushatë të informimit të qytetarëve për një temë të caktuar, duke u mbështetur në ide të reja, bazuar në rezultate të pritshme të përcaktuara qartë (p.sh., fushatë informimi për mbrojtjen e mjedisit etj.);
- hulumton dhe analizon forma të ndryshme të sipërmarrjes për mundësi të orientimit për karrierën, si dhe për të kontribuar në të mirë të komunitetit;

- demonstroi shprehje organizative në punët individuale dhe në ekip përmes situatave reale në detyrat e veçanta mësimore apo në veprimtari për jetë, për punë dhe për mjedis duke menaxhuar potencialin individual dhe atë të grupit si dhe kohën, rreziqet dhe buxhetin në dispozicion;
- harton një projekt me faza të menaxhuara mirë (individualisht ose në grup) duke shkëmbyer, konsultuar dhe informuar të tjerët si dhe duke identifikuar dhe vlerësuar burimet njerëzore, materiale dhe monetare në përputhje me rezultatet e pritshme;
- analizon gjendjen e mjedisit (në klasë, në shkollë, në komunitet apo më gjerë), pasojat e ndotjes, propozon alternativa për mbikëqyrje dhe menaxhim të drejtë të gjendjes së vlerësuar më të ndjeshme dhe inicion zgjidhje konkrete.

Kompetenca personale (*Nxënësi bën jetë të shëndetshme*)

Nxënësi:

- analizon përparësitë dhe dobësitë personale duke i evidentuar masat përmes të cilave synon të mbështesë avancimin personal, në përparësitë që ka dhe masat përmes të cilave synon të përmirësojë dobësitë personale.

Kompetenca qytetare (*Nxënësi përkushtohet ndaj të mirës së përbashkët*)

Nxënësi:

- demonstroi shembuj të pjesëmarrjes demokratike dhe drejton forma të ndryshme të diskutimit për pjesëmarrjen e qytetarëve në proceset e vendimmarrjes demokratike në nivele të ndryshme (p.sh.: në familje, në shkollë, në komunitet, lokal dhe shtetëror) duke treguar tolerancë dhe respekt për pyetjet dhe komentet e të tjerëve;
- demonstroi shembuj konkretë të mbrojtjes së mjedisit natyror dhe atij të krijuar nga njeriu në aktivitete të jetës së përditshme në

shtëpi, në klasë, në shkollë dhe në komunitet, propozon alternativa se si të gjithë qytetarët mund të kontribuojnë në mënyra të ndryshme për këtë proces;

- diskuton me të tjerët apo në një formë tjetër të shprehurit, paraqet interesin personal për çështje publike, shoqërore, historike, natyrore dhe jep propozime për zgjidhjen e ndonjë problemi në komunitet e më gjerë në një fushë të caktuar.

Kompetenca digjitale (*Nxënësi përdor teknologjinë për të nxitur inovacionin*)

Nxënësi:

- përdor mjetet digjitale dhe mjediset informative duke përfshirë komunikimet në distancë për zhvillimin e njohurive;
- gjen, organizon, analizon, përpunon dhe përdor informacionin nga një shumëllojshmëri burimesh të ndryshme;
- përdor mjetet digjitale për të përpunuar, krijuar, realizuar dhe demonstruar tema mësimore nëpërmjet vizualizimeve të filmuara apo të animuara.

Për të realizuar lidhjen e kompetencave kyçe me kompetencat e lëndës, mësuesi ndjek këto hapa:

- përzgjedh përmbajtjen mësimore, mjetet didaktike, metodologjinë e mësimdhënies, përmes të cilave realizon rezultatet e të nxënit të kompetencave të gjeografisë në një vit mësimor, si dhe rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe në një vit mësimor;
- planifikon mësimdhënien, duke përfshirë periudhën kohore gjatë së cilës do të arrijë rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe brenda vitit shkollor;
- kryen analiza dhe vlerësime të ecurisë së nxënësve pas realizimit të orëve mësimore, detyrave, projekteve për të verifikuar arritjet e rezultateve të të nxënit për vit mësimor dhe shkallë në lëndën e gjeografisë.

2.3. LIDHJA E LËNDËS SË GJEOGRAFISË ME TEMAT NDËRKURRIKULARE

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore me të cilat përballet shoqëria. Ato i shërbejnë zhvillimit të kompetencave dhe synojnë të ndihmojnë nxënësin të lidhë shkollimin e tij me jetën e përditshme. Në shumë aspekte, programi i gjeografisë fokusohet në zhvillimin e temave të mëdha ndërkurrikulare, me fokus të veçantë temat:

- Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.
- Zhvillimi i qëndrueshëm.
- Mjedisi.
- Ndërvarësia.
- Bashkëjetesa paqësore.

Programi kontribuon për edukimin e identitetit kombëtar, njohjen e kulturave, ndërvarësinë dhe bashkëjetesën paqësore.

Duke analizuar marrëdhëniet e shoqërisë me mjedisin nga perspektiva e menaxhimit të përgjegjshëm, nxënësi mëson të vendosë lidhje midis nevojave dhe përdorimit racional të burimeve. Ai ndërgjegjësohet për aspektet shoqërore të konsumit, për implikimet e globalizmit për shoqërinë dhe shpërndarjen e burimeve. Ky ndërgjegjësim e ndihmon nxënësin të kuptojë më mirë ndërvarësinë e mjedisit nga veprimtarinë njerëzore. Në këtë mënyrë, programi ndihmon për edukimin për zhvillimin e qëndrueshëm dhe mjedisin. Përmes studimit të vendeve dhe rajoneve të ndryshme, transferimit të të nxënësve në vendin e tij, nxënësi ndërgjegjësohet për rolin e tij si qytetar. Kjo e ndihmon atë të jetë mendjehapur dhe të respektojë diversitetin. Nxënësi ndërgjegjësohet për të drejtat e tij, ndërvarësinë e njerëzve, konfliktet ndërkombëtare dhe nevojën për të zhvilluar kulturën e paqes. Në këtë mënyrë kupton domethënien e veprimeve në një territor të caktuar, pozicionohet për një çështje të caktuar dhe hulumton dukuritë globale.

Zhvillimi i karrierës

Një ndër synimet kryesore të programit të gjeografisë në shkallën e pestë dhe më tej, është të zhvillojë orientimin për karrierat që lidhen me fushën e studimit të gjeografisë dhe dimensionet e saj, të tilla si ai i gjeografit, meteorologut, sizmologut etj.

2.4 LIDHJET E LËNDËS SË GJEOGRAFISË BRENDË FUSHËS DHE ME FUSHAT E TJERA TË TË NXËNIT

Konceptimi i programit të gjeografisë në fushën "Shoqëria dhe mjedisi" është mbështetur në parime të mirëfillta të integritimit. Për t'i siguruar nxënësit zhvillimin e kompetencave, është e rëndësishme lidhja e lëndëve brenda fushës, të cilat ndihmojnë në mënyrë të ndërsjellë njera-tjetrën.

Lidhja e gjeografisë me historinë i shërben nxënësit të kuptojë më mirë ndryshimet që kanë pësuar kulturat e ndryshme dhe ndikimin e tyre në zhvillimet e vendeve dhe rajoneve, si dhe sfidat e ndërvarësisë globale. Nxënësi hulumton mbi historinë e mendimit gjeografik për të kuptuar evolucionin e ideve dhe teorive.

Lidhja e gjeografisë me qytetarinë. Programi i gjeografisë ndihmon në zhvillimin e dimensioneve të qytetarisë. Ai e sheh botën si bashkësi globale dhe të ndërvarur. Nxënësi identifikon probleme, sugjeron zgjidhje dhe reflekton për marrjen e vendimeve. Gjeografia u jep aktualitet më të madh çështjeve me të cilat merret qytetaria dhe ndihmon në debate për çështje dhe ngjarje të rëndësishme.

Gjeografia është ngushtësisht e lidhur me fushat e tjera të të nxënit.

Si të gjitha lëndët e tjera, gjeografia krijon mundësi të zbatimit të kompetencave që zhvillon fusha "Gjuhët dhe komunikimi". Gjuha është themelore për të nxënëin e nxënësve në lëndën e gjeografisë. Nxënësi përzgjedh strategjitë e përshtatshme gjuhësore për të eksploruar, prezantuar dhe komunikuar të kuptuarin e dukurive gjeografike. Ai përdor gjuhën letrare për të shprehur pozicionin e tij qartë dhe në mënyrë koherente. Por njëkohësisht dhe gjeografia ndihmon në zgjerimin dhe përpunimin e fjalorit të nxënësit, duke e nxitur atë të parashtrojë qartë dhe saktësisht idetë e tij, me gojë ose me shkrim. Punët praktike, projektet dhe detyrat që nxënësi realizon, i mundësojnë zhvillimin e kompetencës së komunikimit gjuhësor dhe pasurimit të fjalorit terminologjik. Termat e ndryshëm, të përdorur në këtë lëndë, janë specifike dhe ndihmojnë nxënësin për zhvillimin e kompetencës së komunikimit përmes përdorimit të gjuhës dhe terminologjisë gjeografike.

Gjithashtu, e rëndësishme është *lidhja e gjeografisë me shkencat e natyrës*. Gjeografia është një urë lidhëse ndërmjet shkencave natyrore dhe shoqërore. Shumë prej njohurive të fushës së shkencave natyrore janë themelore për kuptimin dhe interpretimin e dukurive gjeografike në Tokë; p.sh., zbatimi i ligjit të tërheqjes së gjithësishtme për të shpjeguar tërheqjen e Tokës, Hënës, qëndrimin e planetëve në orbitën rreth Diellit; njohuritë mbi natyrën e valëve gjatësore dhe procesin e përhapjes së tyre në mjedis për të interpretuar valët detare; vetitë dhe përbërja e lëndës për të kuptuar mineralet; zbatimi i periodës së gjysmëzbërthimit dhe metodës së atomeve të shënuara të dukurisë së radioaktivitetit për të përcaktuar moshën absolute të shkëmbinjve etj., janë shembuj të zbatimit të ligjësisë dhe teorive shkencore në dukuritë gjeografike.

Lidhja e gjeografisë me matematikën. Nxënësi zhvillon kompetencën matematikore përmes përdorimit të informacioneve sasiore dhe cilësore, leximit apo ndërtimit të hartave, grafikëve dhe tabelave statistikore. P.sh., nxënësi llogarit mesataren ditore, mujore apo vjetore të temperaturave të ajrit; llogarit kohën lokale e zonale mbi bazën e veprimeve me thyesa; ndërton grafikë të shpërndarjes së reshjeve, temperaturës dhe i interpreton ato. Nxënësi ndërton diagrame që paraqesin strukturën e popullsisë së një vendi apo rajoni, të ekonomisë dhe sektorëve të saj etj.

Lidhja e gjeografisë me TIK-un. Teknologjia e informacionit dhe komunikimit (TIK) mbështet të nxënit në lëndën e gjeografisë përmes realizimit të detyrave të ndryshme, projekteve, kërkimit, përpunimit dhe prezantimit të informacionit. Nxënësi mëson të përzgjedhë informacionin dhe të mbajë qëndrim kritik ndaj tij, të dallojë faktin nga opinioni. Nxënësi mund të përdorë word-processor në shkrimin e materialeve, zbaton hedhjen e të dhënave në tabelë për ndërtimin e grafikëve, përdor power point për prezantimin e një detyre, kërkon në internet harta dhe përcakton vendndodhjen e objekteve të ndryshme.

2.5 KOMPETENCAT E LËNDËS DHE TEMATIKAT E SAJ

Përmes programit të gjeografisë, në shkallën e pestë të kurrikulës, mundësohet zhvillimi i kompetencave të lëndës, të cilat lidhen me kompetencat kyçe që një nxënës duhet të zotërojë gjatë gjithë jetës. Programi i gjeografisë, nëpërmjet të gjithë tematikave të tij dhe situatave të të nxënësve, zhvillon dhe ndërton kompetencat e lëndës, të cilat janë pjesë e kërkimit gjeografik.

Tematikat mbi të cilat është organizuar përmbajtja e programit kanë të bëjnë me njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat, nëpërmjet të cilave do të realizohen këto kompetenca. Shkathtësitë dhe qëndrimet, ashtu sikurse njohuritë, janë objekt i të nxënësve të rregullt dhe progresiv. Shkathtësitë dhe aftësitë u lejojnë nxënësve, që nën udhëheqjen e mësuesit apo në mënyrë të pavarur, të ndërtojnë, përvetësojnë, organizojnë njohuritë dhe të reflektojnë mbi to.

Disa nga shkathtësitë janë specifike për gjeografinë (p.sh., nxënësit lokalizojnë, orientohen në hapësirë, lexojnë dhe përdorin gjuhën hartografike), ndërsa të tjerat kanë të bëjnë me shkathtësi që gjeografia ndan me fushat e tjera dhe që janë të domosdoshme për të gjithë procesin e të nxënësve (p.sh., komunikojnë me shkrim dhe me gojë, përshkruajnë, identifikojnë etj.). Çdo situatë të nxënësve shoqërohet domosdoshmërisht me shumë prej këtyre shkathtësive.

Në shkallën e pestë, programi i gjeografisë zhvillon kompetencat e mëposhtme lëndore, të cilat lidhen me kërkimin gjeografik:

-) *Vëzhgimi dhe hetimi i dukurive gjeografike.*
-) *Mbledhja, vlerësimi dhe komunikimi i informacionit.*
-) *Marrja e vendimeve mbi bazën e informacionit të mbledhur.*

Tabela: Rezultatet e të nxënit për kompetencat e lëndës në shkallën e pestë

SHKALLA V

Vëzhgimi dhe hetimi i dukurive gjeografike

Nxënësi:

-) përcakton një çështje gjeografike për kërkim/hetim;
-) formulon pyetje ose jep shpjegim, zgjidhje ose opinion duke përcaktuar disa aspekte thelbësore të çështjes;
-) përcakton marrëdhëniet shkak-pasojë të dukurive gjeografike që ndodhin në sistemet natyrore të Tokës dhe dukurive gjeografike që ndodhin në vende dhe rajone të ndryshme.

Mbledhja, vlerësimi dhe komunikimi i informacionit

Nxënësi:

-) përdor burime informacioni që mund të ndryshojnë besueshmërinë e tyre;
-) zgjedh burimet më të përshtatshme nga tërësia e burimeve parësore dhe dytësore në dispozicion;
-) përcakton metodat, strategjitë ose teknikat e përshtatshme;
-) komunikon (me shkrim, me gojë, grafikisht, vizualisht) shpërndarjen hapësinore të dukurive gjeografike, përmes përdorimit të hartave të shkallëve të ndryshme duke përdorur fjalorin e përshtatshëm gjeografik.

Marrja e vendimeve

Nxënësi:

-) jep shpjegime në lidhje me çështjen gjeografike të marrë në shqyrtim;
-) identifikon pasojat që mund të shoqërojnë zgjidhjen e çështjes;
-) identifikon rrugë të ndryshme të veprimit;
-) përdor pyetje për të reflektuar në çdo fazë të kërkimit “Çfarë funksionoi?”, “Si mund të përmirësohet”.

2.6. KOHA MËSIMORE PËR TEMATIKË PËR SECILËN KLASË

Programi i gjeografisë për klasën X zhvillohet në 34 orë mësimore (1 orë mësimore/javë x 34 javë). Në program specifikohen orët e sugjeruara për secilën nën tematikë. Orët e sugjeruara përfshijnë njohuritë e reja, punët praktike, detyrat apo projektet, vëzhgimet në natyrë, testimet e ndryshme. Sasia e orëve mësimore për secilën nën tematikë është rekomanduese. Përdoruesite programit duhet të respektojnë sasinë e orëve për vitet e mëdha, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara.

SHKALLA V

Klasa X

Tematika	Nëntematikat	Orë të sugjeruara
Proceset natyrore dhe shoqërore (34 orë)	Sistemi diellor	3
	Hartografia	4
	Atmosfera	8
	Hidrosfera	4
	Litosfera	4
	Biosfera	1
	Dinamika e Tokës	8
	Mjedisi dhe ndikimi i veprimtarisë njerëzore	2

3. REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE PËR SHKALLËN E PESTË

Në programin e gjeografisë për klasën X janë paraqitur rezultatet e të nxënit për tematikën “Proceset natyrore dhe shoqërore” në funksion të zhvillimit të kompetencave.

Rezultatet e të nxënit shprehen në terma njohurish, aftësish dhe qëndrimesh. Kombinimi dhe ndarja e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve në situata të nxëni, kapituj apo grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë mësuesit dhe autorët e teksteve).

KLASA X

Tematika: Proceset natyrore dhe shoqërore

Përshkrimi i tematikës:

Tematika “Proceset natyrore dhe shoqërore” zhvillon te nxënësit njohuri, shkathtësi dhe qëndrime në lidhje me kompleksitetin dhe dinamikën e proceseve dhe dukurive fiziko-gjeografike që ndodhin në Tokë. Nxënësi aftësohet të zbulojë dhe argumentojë lidhjet shkak-pasojë të dukurive dhe proceseve që ndodhin në sistemet natyrore të planetit tonë, të zhvillojë aftësi të kërkimit gjeografik përmes hulumtimit të tipareve dhe veçorive të sistemeve të Tokës, si dhe të bëjë gjykime e zhvillojë qëndrime në lidhje me perspektivat mjedisore.

Përmes detyrave, punëve praktike, projekteve kurrikulare e strategjive të tjera ndërvepruese, nxënësi aftësohet në kërkimin gjeografik dhe zhvillon të menduarin kritik e krijues. Nëpërmjet përdorimit të teknologjisë së informacionit fiton shkathtësi të komunikimit dhe të punës në grup. Përmes përdorimit të burimeve të ndryshme, si: harta, fotografi, statistika, diagrame, ilustrime fotosh dhe video etj, nxënësi zbulon dhe përvetëson informacione dhe koncepte gjeografike për atmosferën, hidrosferën litosferën, biosferën dhe

ndryshimet që ndodhin në Tokë nga forcat e brendshme dhe të jashtme. Përpunimi i të dhënave statistikore, ndërtimi dhe interpretimi i diagrameve, grafikëve, hartave etj., nxit zhvillimin e shkathtësive të përdorimit të matematikës.

REZULTATET E TË NXËNIT

NËNTEMATIKA: SISTEMI DIELLOR

Njohuritë	Shkathtësitë	Qëndrimet / vlerat
<p>) Hipoteza e formimit të sistemit diellor</p> <p>) Dielli dhe karakteristikat e tij: -Përmasat -Struktura -Shtresat</p> <p>) Rëndësia e Diellit për dukuritë gjeografike</p> <p>) Toka si planet dhe tiparet e saj: -Forma -Përmasat</p> <p>) Rrotullimi i Tokës rreth boshtit: Provat dhe</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>) <u>sjell argumente</u> që mbështesin hipotezën e formimit të sistemit diellor;</p> <p>) <u>përshkruan</u> strukturën e Diellit dhe karakteristikat kryesore të shtresave të tij;</p> <p>) <u>vlerëson</u> rëndësinë e Diellit për qarkullimin e përhershëm të ujit, ajrit, zhvillimin e botës bimore e shtazore, baticat e zbaticat;</p> <p>) <u>përpunon dhe prezanton</u> të dhëna për Tokën si planet;</p> <p>) <u>diferencon</u> pasojat e rrotullimit të Tokës</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>Ñ <u>paraqet dhe komunikon</u> <u>lirshëm</u> mendimet e tij;</p> <p>Ñ <u>ndan me të tjerët</u> përvojat dhe njohuritë e përfutuara nga vëzhgimet individuale;</p> <p>Ñ <u>demonstron bashkëpunim</u> gjatë punës në grup;</p> <p>Ñ <u>tregon objektivitet</u> kur kërkon të dhëna dhe informacion për të bërë të vlefshme shpjegimet e tij mbi formën dhe përmasat e Tokës.</p>

<p>pasojat</p> <p>) Rrotullimi i Tokës rreth Diellit, pasojat.</p> <p>) Hëna si trup qiellor e satelit natyror i Tokës:</p> <p>-Struktura</p> <p>-Fazat e Hënës</p> <p>) Eklipsi i Hënës dhe i Diellit</p> <p>) Zhvillimi i teknologjisë dhe eksplorimi i hapësirës</p>	<p>rreth vetes dhe qarkullimit rreth Diellit;</p> <p>) <u>përshkruan</u> Hënën dhe strukturën e saj;</p> <p>) <u>demonstron</u> skematikisht <u>varësinë</u> (lidhjen) e fazave të Hënës nga pozicioni relativ i Diellit, Hënës dhe Tokës;</p> <p>) <u>krahason</u> eklipsin e Diellit dhe të Hënës;</p> <p>) <u>sjell fakte dhe interpreton</u> arritjet e shkencës dhe teknologjisë për eksplorimin e hapësirës.</p>	
---	--	--

NËNTEMATIKA: HARTOGRAFIA

<p>) Paraqitja e Tokës në hartë, glob dhe plan</p> <p>) Rrjeti gjeografik</p> <p>) Brezat e kohës dhe përcaktimi i kohës lokale dhe zonale</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>Ñ <u>krahason</u> mënyrat e ndryshme të paraqitjes së Tokës në hartë, glob dhe plan;</p> <p>Ñ <u>analizon</u> ndërtimin e rrjetit gjeografik;</p> <p>Ñ <u>shpjegon ndryshimin</u> e kohës lokale dhe zonale përmes përlllogaritjeve të tyre për vende me gjatësi të ndryshme gjeografike;</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>Ñ <u>vlerëson burimet</u> e ndryshme të informacionit që mbështesin kërkimin e tij/saj;</p> <p>) <u>vlerëson përpjekjet</u> individuale dhe punën në grup <u>duke respektuar</u> perspektiva të ndryshme;</p>
--	---	---

<p>) Hartat, elementët matematikorë dhe gjeografikë</p> <p>) Klasifikimi i hartave sipas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Përmbajtjes - Shkallës - Përdorimit mbi bazën e veçorive dalluese <p>) Zhvillimet teknologjike dhe hartografia në ditët e sotme</p>	<p>Ñ <u>klasifikon</u> hartat sipas përmbajtjes, shkallës, dhe përdorimit mbi bazën e veçorive dalluese;</p> <p>Ñ <u>analizon</u> elementet matematikorë dhe gjeografikë të hartës dhe përdorimin e tyre;</p> <p>Ñ <u>diskuton</u> për rolin e teknologjisë në zhvillimet e sotme hartografike.</p>	<p>Ñ <u>ndan me të tjerët</u> përvojat dhe njohuritë e përftuara nga vëzhgimet individuale;</p> <p>Ñ <u>demonstron bashkëpunim dhe qëndrim etik</u> gjatë punës në grup në detyrat e ndryshme me hartat.</p>
---	---	--

NËNTEMATIKA: ATMOSFERA

<p>) Hipoteza e formimit të atmosferës</p> <p>) Përbërja e atmosferës dhe karakteristikat kryesore të secilës shtresë</p> <p>) Rrezatimi diellor dhe llojet e tij</p> <p>) Ndikimi i rrezatimeve në sistemet gjeofizike të Tokës.</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>) <u>sjell argumente</u> që vërtetojnë hipotezën e formimit të atmosferës;</p> <p>) <u>analizon</u> ndërtimin shtresor të atmosferës dhe përbërjen e saj;</p> <p>) <u>interpret</u> ndikimin e rrezatimeve (i drejtpërdrejtë, i shpërndarë, i përgjithshëm dhe i Tokës) në sistemet gjeofizike të Tokës;</p> <p>) <u>evidenton</u> faktorët që ndikojnë në sasinë e rrezatimit që mbërrin në sipërfaqen e</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>) <u>vlerëson dhe respekton</u> pikëpamjet e të tjerëve;</p> <p>) <u>tregon integritet</u> në aksesimin dhe përdorimin etik të informacionit.</p> <p>) <u>paraqet dhe komunikon</u> lirshëm mendimet e tij;</p> <p>) <u>respekton vetveten dhe shpreh me besim qëndrimin</u> e tij.</p>
---	---	---

) Temperatura e ajrit dhe ndryshimet e saj në kohë dhe në hapësirë

) Lagështira e ajrit: kondensimi dhe format kryesore të tij

) Reshjet dhe kushtet e formimit të tyre

) Shpërndarja gjeografike e reshjeve dhe rëndësia e tyre

) Trysnia atmosferike dhe ndryshimet e saj në kohë dhe në hapësirë

) Erërat dhe llojet e tyre: erërat e qarkullimit të përgjithshëm dhe erërat lokale

Tokës;

) analizon ndryshimin në kohë të temperaturës (temperaturën mesatare ditore, mujore, vjetore, amplitudat) përmes llogaritjes dhe përpunimit të treguesve të temperaturës;

) analizon ndryshimin e temperaturës në hapësirë (horizontal dhe vertikal) dhe faktorët që ndikojnë në të;

) interpretton ndryshimin ndërmjet lagështirës absolute dhe relative të ajrit.

) shpjegon formimin e vesës, mjegullës, brymës dhe reve, përmes procesit të kondensimit;

) shpjegon kushtet e formimit të llojeve të ndryshme të reshjeve;

) vlerëson rëndësinë gjeografike të reshjeve;

) analizon ndryshimin e trysnisë atmosferike në kohë dhe në hapësirë;

) analizon faktorët kryesorë që përcaktojnë drejtimin dhe shpejtësinë e erës;

) shpjegon formimin e:

<p>) Masat ajrore dhe frontet</p> <p>) Ciklonet dhe anticiklonet</p> <p>) Moti, klima dhe faktorët që ndikojnë në formimin e saj</p> <p>) Zonat klimatike</p> <p>) Ndryshimet klimatike, politikat dhe masat për kontrollin e tyre</p>	<p>- erërave të qarkullimit të përgjithshëm;</p> <p>- erërave lokale;</p> <p>) <u>përshkruan</u> masat ajrore dhe frontet;</p> <p>) <u>bën dallimin</u> midis ciklonit dhe anticiklonit;</p> <p>) <u>bën dallimin</u> midis motit dhe klimës;</p> <p>) <u>analizon</u> faktorët që ndikojnë në formimin e klimës;</p> <p>) <u>përcakton</u> zonat klimatike sipas gjerësisë gjeografike</p> <p>) <u>argumenton, me gojë ose shkrim</u>, pasojat e ndryshimeve klimatike dhe politikat menaxhuese në nivel kombëtar e global në lidhje me to.</p>	
--	--	--

NËNTEMATIKA: HIDROSFERA

<p>) Hidrosfera dhe ndërvarësia me pjesët e tjera të gjeosistemit</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>) <u>demonstron</u> përmes shembujve lidhjen dhe varësinë e hidrosferës me atmosferën, litosferën dhe biosferën;</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>Ñ <u>vlerëson burimet</u> e ndryshme të informacionit që mbështesin kërkimin e tij/saj;</p>
<p>) Ujërat e deteve dhe oqeanëve, dinamika e tyre (valët detare, baticat-zbaticat, rrymat oqeanike)</p>	<p>) <u>identifikon</u> vetitë fizike e kimike të ujit të oqeanëve dhe deteve;</p> <p>) <u>shpjegon</u> mënyrën e formimit të valëve detare;</p> <p>) <u>analizon</u> formimin e baticave dhe zbaticave e pasojat e tyre;</p> <p>) <u>vlerëson</u> shfrytëzimin e energjisë së baticave dhe zbaticave si burim alternativ i energjisë;</p>	<p>) <u>mban qëndrim kritik</u> në lidhje me anët e mira dhe rreziqet që shoqërojnë teknologjitë e informacionit;</p> <p>) <u>vlerëson përpjekjet</u> individuale dhe punën në grup <u>duke respektuar</u> perspektiva të ndryshme;</p>
<p>) Lumenjtë dhe regjimi i tyre hidrologjik</p>	<p>) <u>analizon rrymat oqeanike:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - lëvizjen - faktorët që ndikojnë në formimin e tyre - llojet e tyre - rëndësinë e tyre për jetën në Tokë; <p>) <u>interpretin</u> karakteristikat kryesore të pjesëve përbërëse të lumit;</p>	<p>Ñ <u>ndan me të tjerët</u> përvojat dhe njohuritë e përfutuara nga vëzhgimet individuale;</p>
<p>) Liqenet dhe klasifikimi i tyre</p>	<p>) <u>analizon</u> liqenet sipas origjinës së formimit të tyre shoqëruar me shembuj konkretë nga</p>	<p>Ñ <u>demonstron bashkëpunim dhe qëndrim etik</u> gjatë punës në grup në detyrat e ndryshme.</p>

<p>) Ujërat nëntokësorë, llojet e tyre dhe shfrytëzimi</p> <p>- Ujërat minerale, termominerale dhe rëndësia e tyre</p> <p>) Bora e përhershme dhe akullnajat</p> <p>) Rëndësia e hidrografisë për zhvillimin e një rajoni/vendi</p>	<p>bota e vendi ynë;</p> <p>) <u>interpret</u>on mënyrën e formimit të ujërave nëntokësorë dhe llojet e tyre;</p> <p>) <u>identifik</u>on llojet e ndryshme të burimeve;</p> <p>) <u>vlerëso</u>n rëndësinë e burimeve dhe shfrytëzimit të ujërave nëntokësorë;</p> <p>) <u>shpjeg</u>on kushtet e formimit të borës së përhershme dhe akullnajave;</p> <p>) <u>hulumt</u>on mbi rolin e hidrografisë në aspektet natyrore dhe ekonomike (p.sh., të rajonit ku banon, vendit etj.) të zhvillimit.</p>	
---	---	--

NËNTEMATIKA: LITOSFERA

<p>) Ndërtimi i brendshëm i Tokës dhe veçoritë e shtresave të saj</p> <p>) Ndryshimet e temperaturës, trysnisë, dendësisë dhe magnetizmit</p> <p>) Mineralet, vetitë fizike dhe përdorimet e</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>) <u>diferen</u>con shtresat e Tokës përmes veçorive tipike të secilës prej tyre;</p> <p>) <u>shpjeg</u>on ndryshimin e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - temperaturës - trysnisë - dendësisë, në brendësi të Tokës; <p>) <u>identifik</u>on vetitë fizike të mineraleve dhe</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>Ë <u>vlerëso</u>n burimet e ndryshme të informacionit që mbështesin kërkimin e tij/saj;</p> <p>) <u>mban q</u>ëndrim kritik në lidhje me anët e mira dhe rreziqet që shoqërojnë teknologjitë e informacionit;</p>
--	---	---

<p>tyre</p> <p>) Llojet e shkëmbinjve dhe formimi i tyre</p> <p>) Formimi i fosileve dhe rëndësia e tyre dokumentuese</p>	<p>përdorimet e tyre;</p> <p>) <u>klasifikon</u> llojet kryesore të shkëmbinjve (magmatikë, sedimentarë, metamorfikë).</p> <p>) <u>vlerëson</u> rëndësinë gjeografike dhe ekonomike të shkëmbinjve;</p> <p>) <u>interpret</u> rëndësinë e formimit të fosileve për dokumentimin e ngjarjeve dhe dukurive dhe mënyrën e formimit të tyre.</p>	<p>) <u>vlerëson përpjekjet</u> individuale dhe punën në grup <u>duke respektuar</u> perspektiva të ndryshme;</p> <p>Ñ <u>ndan me të tjerët</u> përvojat dhe njohuritë e përfutuara nga vëzhgimet individuale;</p> <p>Ñ <u>demonstron bashkëpunim dhe qëndrim etik</u> gjatë punës në grup në detyrat e ndryshme.</p>
---	--	---

NËNTEMATIKA: BIOSFERA

<p>) Biosfera, elementët përbërës të saj dhe faktorët që ndikojnë në zhvillimin e botës organike</p> <p>) Roli i biosferës në mjedisin gjeografik</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>) <u>analizon</u> faktorët që ndikojnë në zhvillimin e botës organike;</p> <p>) <u>vlerëson</u> rolin e biosferës në mjedisin gjeografik.</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>) <u>vlerëson dhe respekton</u> pikëpamjet e të tjerëve;</p> <p>) <u>paraqet dhe komunikon</u> lirshëm mendimet e tij;</p> <p>) <u>respekton vetveten dhe shpreh me besim qëndrimin</u> personal të tij.</p>
---	---	--

NËNTEMATIKA: DINAMIKA E TOKËS

	<i>Nxënësi:</i>	<i>Nxënësi:</i>
<p>) Pllakat tektonike, lëvizja e tyre dhe forcat lëvizëse</p>	<p>) <u>analizon</u> shpërndarjen e pllakave tektonike dhe lëvizjen e tyre;</p>	<p>) <u>vlerëson burimet</u> e ndryshme të informacionit që</p>
<p>) Lëvizjet luhatëse, rrudhosëse e shkëputëse dhe pasojat e tyre</p>	<p>) <u>sjell argumente pro/kundër</u> tektonikës së pllakave;</p>	<p>) <u>demonstron bashkëpunim dhe qëndrim etik</u> gjatë punës në grup dhe diskutimeve;</p>
<p>) Tërmetet dhe dukuria e formimit të tyre</p>	<p>) <u>shpjegon</u> dukurinë e formimit të tërmeteve;</p>	<p>) <u>diskuton me përgjegjësi dhe shkëmben ide</u>, duke</p>
<p>) Tipet e tërmeteve dhe pasojat e tyre</p>	<p>) <u>diferencon</u> tipet e tërmeteve sipas thellësisë dhe origjinës;</p>	<p>demonstruar qëndrim kritik e tolerancë ndaj perspektivave të ndryshme.</p>
<p>) Vullkanet, shpërndarja gjeografike e tyre dhe pasojat e vullkaneve</p>	<p>) <u>diskuton</u> mbi pasojat e tërmeteve përmes shembujve nga vendi e bota, masat për parandalimin e tyre dhe rolin e sizmologut;</p>	
<p>) Llojet e shpërthimeve vullkanike</p>	<p>) <u>analizon</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - shkaqet e shpërthimit të vullkaneve; - pjesët e vullkaneve e produktet vullkanike; 	
	<p>) <u>diferencon</u> llojet e shpërthimeve vullkanike dhe format që krijojnë;</p>	
	<p>) <u>analizon:</u></p>	

<p>) Forcat e jashtme dhe ndikimi i tyre në ndryshimet në Tokë</p>	<p>- kushtet në të cilat ndodh tjetërsimi fizik, kimik e biologjik;</p>
<p>) Tjetërsimi fizik, kimik e biologjik dhe kushtet në të cilat ndodhin</p>	<p>- ndikimin e tjetërsimit në ndryshimin e sipërfaqes së Tokës;</p>
<p>) Dherat dhe faktorët e formimit të tyre</p>	<p>) <u>identifikon</u>: - shtresat e dheut dhe veçoritë e tyre; - faktorët që ndikojnë në formimin e dherave;</p>
<p>) Dukuritë gravitative dhe faktorët e ndodhjes së tyre (shembjet, rrëzimet, rrëshqitjet)</p>	<p>) <u>analizon</u> kushtet në të cilat ndodhin shembjet, rrëzimet dhe rrëshqitjet;</p>
<p>) Veprimtaria gërryese, transportuese dhe depozituese e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - erës dhe format e relievit që krijohen prej saj; - ujërave rrjedhës dhe format e relievit që ato krijojnë; - karstit dhe format që krijohen; - akullnajave dhe format e relievit që ato krijojnë; - detit dhe format e relievit që krijohen prej 	<p>) <u>analizon</u> veprimtarinë gërryese, transportuese dhe depozituese të:</p> <ul style="list-style-type: none"> - erës, - ujërave rrjedhës, - karstit, - akullnajave, - detit; <p>) <u>diskuton</u>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mbi shfrytëzimin e energjisë së erës si burim alternativ të energjisë;

saj.	- për pasojat globale të shkrirjes së akullnajave.	
------	--	--

NËNTEMATIKA: MJEDISI DHE NDIKIMI I VEPRIMTARISË NJERËZORE

<p>) Mjedisi gjeografik dhe ndikimi i tij në veprimtarinë njerëzore</p> <p>) Roli i veprimtarisë njerëzore për ndryshimin e mjedisit</p> <p>) Zhvillimi i qëndrueshëm dhe menaxhimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>) <u>analizon</u> ndikimin e veprimtarisë njerëzore në mjedisin gjeografik dhe anasjelltas;</p> <p>) <u>identifikon</u> mënyra të menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore;</p>	<p><i>Nxënësi:</i></p> <p>Ë <u>vlerëson burimet</u> e ndryshme të informacionit që mbështesin kërkimin e tij/saj;</p> <p>) <u>mban qëndrim kritik</u> në lidhje me të mirat dhe rreziqet që shoqërojnë teknologjitë e informacionit;</p> <p>) <u>vlerëson përpjekjet</u> individuale dhe punën në grup <u>duke respektuar</u> perspektiva të ndryshme;</p> <p>) <u>demonstron bashkëpunim dhe qëndrim etik</u> gjatë punës në grup në detyrat e ndryshme.</p>
---	---	---

4. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Metodat, teknikat, strategjitë e mësimdhënies, në lëndën e gjeografisë, janë faktorë të rëndësishëm për një mësimdhënie të suksesshme që nxit interesin, gjithëpërfshirjen, ndërveprimin dhe punën kërkimore të nxënësve.

Përzgjedhja dhe përdorimi i tyre nga mësuesit bëhet në funksion të zhvillimit të kompetencave të nxënësve, duke respektuar stilet e ndryshme të të nxënësve të tyre.

Mësimdhënia dhe të nxënësve, bazuar në kompetenca, kërkon që në përzgjedhjen dhe përdorimin e strategjive, teknikave dhe metodave të mësimdhënies, mësuesit e kësaj lënde:

- të marrin parasysh njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet paraprake të nxënësve, që nënkupton përvojat individuale të tij dhe, mbi këtë bazë, të mbështesin e orientojnë të nxënësve të tij;
- të nxisin vërtetimin e drejtpërdrejtë, kureshtjen, arsyetimin dhe gjykimin nëpërmjet demonstrimeve dhe vëzhgimeve në natyrë;
- të nxisin të menduarit kritik, krijues, dhe zgjidhjen e problemeve;
- të motivojnë nxënësve, duke e konsideruar si partner, në kuptimin që në procesin mësimor mësuesi dhe nxënësi janë plotësues të njëri-tjetrit;
- të mbështesin të nxënësve të pavarur dhe në bashkëpunim të nxënësve përmes punës me projekte, punës në grup, punës individuale;
- të mbajnë parasysh integrimin dhe marrëdhënien ndërmjet lëndëve të fushës” Shoqëria dhe mjedisi”, zbatimet e tyre në jetën e përditshme, si dhe lidhjen ndërlëndore;
- të shfrytëzojnë burime të shumëllojshme informacioni dhe ta çmojnë tekstin si një burim të rëndësishëm, por të pamjaftueshëm për përmbushjen e kompetencave të fushës;
- të përdorin TIK-un si mbështetës dhe lehtësues të mësimdhënies dhe të nxënësve;

Rolet që ndërmarrin nxënësi dhe mësuesi në realizimin e kësaj qasje janë:

- *Nxënësi - aktiv dhe i interesuar.* Në gjeografi, nxënësi studion dukuritë dhe proceset gjeografike. Ai inkurajohet të kërkojë përgjigje për pyetjet që ngre, duke hulumtuar në burime të ndryshme dhe, duke përdorur teknika specifike të gjeografisë. Nxënësi angazhohet të vendosë lidhje ndërmjet asaj që di dhe asaj që zbulon dhe mbi këtë bazë ndërton dijen e tij, bashkëvepron me shokët/shoqet dhe mësuesin, ndan me ta vëzhgimet dhe përvojat e tij. Ai punon individualisht, ose në grup dhe mbështetet nga mësuesi.
- *Nxënësi si partner.* Partneriteti i mësuesit me nxënësin në mësimdhënie rrit motivimin dhe e bën mësimdhënien më tërheqëse, duke krijuar kushte që ajo të jetë e suksesshme;
- *Mësuesi - udhëheqës dhe lehtësues.* Mësuesi i gjeografisë ndihmon nxënësit të zbulojnë kënaqësitë e të nxënit. Roli i mësuesit konsiston në udhëheqjen e nxënësve; ai moderon nxënësit në eksplorimin e dukurive gjeografike. Mësuesit veprojnë si moderatorë midis dijes dhe nxënësit, duke e ndihmuar nxënësin të përfshihet në procesin e ndërtimit të dijes. Ata krijojnë kontekste të nxëni, të cilat i aftësojnë nxënësit të përftojnë mjetet e gjeografit. Zbatimi i programit kërkon që mësuesi të përdorë strategji mësimdhënieje duke respektuar stilet e të nxënit të nxënësve. Ai i angazhon nxënësit në ndërtimin e mendimit, duke nxitur diskutimet dhe ballafaqimin e këndvështrimeve të ndryshme.

Mësimdhënia dhe të nxënit në gjeografi duhet të mbështeten në situata të jetës reale. Të nxënit fillon kur ata përpiqen të zgjidhin probleme dhe të eksplorojnë situata të jetës reale për të gjetur përgjigjet e pyetjeve që kanë, ose për të zgjidhur probleme. Të nxënit me situata përfshin pjesëmarrjen e nxënësve në detyra që janë të ngjashme me zbatimet në botën reale. Kërkimi, analiza dhe përzgjedhja e të dhënave duhet të jenë gjithmonë pjesë e situatave të të nxënit. Ato duhet të mbështeten në kërkimin gjeografik, i cili përfshin analizën krahasuese të dukurive gjeografike në shkallë të ndryshme. Këto lloj situatash kërkojnë zhvillimin e shprehive të të pyeturit, analizës, mendimit kritik dhe krijues.

Programi i gjeografisë në klasën X u krijon nxënësve hapësirë dhe mundësi situatash të nxëni përmes punës dhe vëzhgimeve në terren, diskutimit të çështjeve aktuale në nivel lokal dhe global, të tilla si: ndryshimet klimatike, tërmetet, katastrofat natyrore, përmytjet, rrëshqitjet e dherave, erozioni i lumenjve, i plazheve etj.

Nxënësit me nevoja të veçanta

Organizimi i kurrikulës sipas kompetencave, në fusha të nxëni, në shkallë, dhe me fokus integrimin, u krijon mësuesve hapësirat për të përshtatur mësimdhënien sipas nevojave të veçanta të nxënësve dhe për të personalizuar të nxënit e tyre; Mësuesit duhet të marrin parasysh faktin se nxënësit janë të ndryshëm, kanë motivim, interesa, stile të nxëni, nevoja dhe aftësi të ndryshme etj.. Në disa raste duhen bërë përshtatje të kurrikulës sipas diferencave të zhvillimit brenda një grupi moshor. Mësuesit mund të zgjerojnë zhvillimin e kompetencave kyçe si ato të komunikimit, të menduarit dhe shoqërore sipas nevojave individuale të nxënësve, për të zvogëluar dhe zhdukur diferencat brenda një shkalle të kurrikulës, në fund të saj.

a) Nxënësit me vështirësi në të nxënë

Shumë nxënës me vështirësi arrijnë rezultatet e pritshme të të nxënit njësoj si nxënësit e tjerë, nëse bëhen përshtatje në mënyrën e mësimdhënies dhe të vlerësimit të tyre.

Për të arritur nivelin më të lartë të mundshëm të realizimit të kompetencës, mund të zhvillohen programe të veçanta, individuale, për nxënësit me nevoja të veçanta.

Në rastin e nxënësve me nevoja të veçanta është veçanërisht e rëndësishme që stafi i shkollës, në bashkëpunim me prindërit, të mbështesë të nxënit e tyre. Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për nxënës me nevoja të veçanta duhet të diskutohen herë pas here me prindërit dhe vetë nxënësit. Prindërit duhet të kuptojnë se si ndikojnë këto procedura dhe teknika të përshtatura në vlerësimin e punës së nxënësve.

b) Nxënësit e talentuar

Fleksibiliteti i zhvillimit të programit lejon plotësimin e nevojave individuale të nxënësve të talentuar.

Mësuesit duhet t'u krijojnë kushte dhe situata të tilla që nxënësit të shfaqin dhe të zhvillojnë talentet e tyre. Kjo arrihet nëse atyre u krijohen mundësitë të punojnë me një përmbajtje më të thelluar dhe të zgjeruar, të zhvillojnë në mënyrë të vazhdueshme elemente specifike të kompetencave kyçe (p.sh: aftësitë e nivelit të lartë konjitiv të kompetencës së të menduarit) dhe specifike të fushës, të fokusohen në çështjet kroskurrikulare, të zgjerojnë mjediset dhe materialet e të nxënit brenda dhe jashtë shkollës.

5. UDHËZIME PËR VLERËSIMIN

Vlerësimi është pjesë integrale e procesit të mësimdhënies dhe të nxënit. Vlerësimi mat shkallën në të cilën janë arritur (nga nxënësit) njohuritë, shkathtësitë dhe qëndrimet e dëshiruara. Ai përfshin mbledhjen e informacioneve me anë të teknikave të ndryshme të vlerësimit për arritjen e rezultateve të pritshme të të nxënit në nivel klase dhe shkalle. Me këtë informacion, mësuesi merr vendime për vlerësimin përfundimtar të nxënësit, bazuar në gjykimin e tij për nivelin e zotërimit nga nxënësi të kompetencave të fushës “Shoqëria dhe mjedisi”. Vlerësimi u shërben mësuesve për të përmirësuar metodat e mësimdhënies, nxënësve për të përmirësuar të nxënit si dhe prindërve për të monitoruar progresin e fëmijëve të tyre në shkollë.

Mësuesit duhet të përdorin situata të jetës reale si pikënisje për vlerësimin e nxënësve. Format e ndryshme të vlerësimit duhet t'u krijojnë mundësi të gjithë nxënësve të vlerësohen në atë mënyrë që është më e përshtatshme për to.

Për vlerësimin e nxënësve, mësuesit duhet të mbështeten në disa parime bazë:

-) Vlerësimi duhet të jetë i ndershëm dhe i paanshëm. Nxënësit duhet t'i jepet mundësia të demonstrojnë shkallën e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve.
-) Vlerësimi duhet t'i ndihmojë nxënësit. Ai duhet t'u japë informacion pozitiv dhe nxitës për t'u përfshirë aktivisht në procesin e të nxënit.
-) Vlerësimi udhëhiqet nga rezultatet e të nxënit dhe shfrytëzon shumëllojshmëri strategjish dhe teknikash vlerësimi.

Disa ndër to mund të jenë:

- J Vlerësimi me gojë (të pyeturit, diskutimi, debati etj;).
- J Vlerësimi përmes punëve praktike.
- J Vlerësimi përmes projekteve kurrikularë, lëndorë ose ndër lëndorë.
- J Vlerësimi me shkrim (detyra të veçanta për grupe nxënësish, testime, detyra në grup ose individualisht).

Mësuesi mund të vlerësojë nxënësin përmes përdorimit të portofolit. Ai është një koleksion sistematik i punës së nxënësve dhe siguron një tablo të plotë të arritjes së tyre. Punët e mbledhura ofrojnë të dhëna të shumta për zhvillimin dhe progresin e nxënësve në përvetësimin e njohurive, të kuptuarit e koncepteve, zbatimin e shkathtësive dhe zhvillimin e qëndrimeve. Ai gjithashtu u afron nxënësve mundësi për vetëvlerësim dhe reflektim përmes rishikimit të portofoleve të tyre.

6. MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe procesin e të nxënit në fushën “Shoqëria dhe mjedisi” ndihmon në konkretizimin e ideve dhe dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimdhënies, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më argëtues për nxënësin. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura nuk mund të realizohet pa mjetet e nevojshme didaktike, të cilat mund të jenë të llojeve të ndryshme, si: harta të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, foto, skica, filma mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projektimi, CD, DVD etj;

Ndërsa mësuesi është përgjegjës për krijimin e një mjedisi stimulues, ai duhet të sigurojë që nxënësi të ketë akses në burimet e ndryshme të të nxënit. Lista e burimeve të vlefshme për zhvillimin e kompetencave në gjeografi është e larmishme: muzeume, harta,

plane, piktura, dokumente historike, dokumente audio-vizive, etj.. Gjithashtu burimet përfshijnë teknologjitë e informacionit dhe komunikimit që nxënësit i përdorin si mjete kërkimi dhe për përgatitjen e projekteve dhe detyrave të ndryshme.

Sugjerime për përdorimin e TIK-ut

- Z Përdorimi i postës elektronike për shkëmbim informacioni.
- Z Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar faqet Web për gjeografinë.
- Z Përdorimi i CD-ROM për mbledhjen e informacionit mbi temat që ai/ajo studion.
- Z Organizimi dhe prezantimi i të dhënave, duke përdorur tipa të ndryshëm software.
- Z Përdorimi i simulimeve software.
- Z Përdorimi i grafikëve software.
- Z Paraqitja grafike e të dhënave.